

DE UTRECHTSCHEN SYNODE EN HET GEREFORMEERD KERKRECHT. (IV.)

Hadden de Synoden van Amsterdam en Sneek-Utrecht het recht, de leergeschieden met gesloten deuren te behandelen?

Conclusie drie antwoordt: ja. Aan dit „ja“ gaat echter een redeneering vooraf, die tot inhoud heeft: behoudens volstrekte onmogelijkheid om de deuren open te houden: neen. En dat het nu de Synode is, de Synode zelf, staat er uitdrukkelijk, die beoordeelt: deuren open of deuren toe.

Deze laatste opmerking is niet gelukkig, ze had beter weggelaten kunnen worden. Ze wekt den indruk, dat hier niet de bezwaren-toets, maar de Synoden-apologie aan 't woord is. Natuurlijk moet, algemeen gesproken (en de laatste opmerking is in de conclusie algemeen bedoeld) een kerkelijke vergadering zelf weten, of er noodzaak is, in comité te gaan. Dat heeft voorheen nooit moeite van betekenis gegeven. Sinds 1936 is dat anders geworden. Besloten zittingen; van het gesproken worden geen Acta opgemaakt; Rapporten, waarvan de Kerken niet weten mochten; alle Rapporten, Nota's, Memorie's en andere stukken, betrekking hebbende op de meningsverschillen, komen later niet in de Acta, maar worden in 't geheim archief gedeponceerd; de Synodeleden zelfs mogen ze alleen behouden voor voorwaarde van volstrekte geheimhouding (art. 725 Acta Utrecht 1942).

Wat is dit?

Een of ander herrezen veemgericht?

Een vergadering van directieuren eener naamloze vennootschap over fabrieksgeheimen?

Een samenkomst van ingewijden over de verandering van de atoombom?

Is dit een Synode van Gereformeerde Kerken, die spreekt over der Kerken belijdenis, gemeengoed van alle leden der Kerken, het accoord van kerkelijke gemeenschap, de banier, opgeheven tegenover de wereld, het goede pand, allen ter bewaring toevertrouwd?

Moet dat zoo?

Ja, ja, zegt conclusie drie, wacht even: zaken, die de leer aangaan, dienen, indien eenigszins mogelijk, in 't openbaar behandeld te worden. Maar hier moeten 't de deuren dicht. 't Was onmogelijk ze open te houden. Daar waren twee redenen voor: a) 't kon eens blijken in de besprekingen, dat er ketterij in 't spel was, en b) publieke behandeling zou onoverkomelijke bezwaren met zich meegebracht hebben: 't was bezettingstijd!

Dus: deuren toe, om mogelijke ketteren te sparen; het stond niet vast, of er metterdaad afwijkingen van de belijdenis aanwezig waren, en dat derhalve het noemen van namen van personen en het bespreken van hun opvattingen in het publiek niet raadzaam moest worden geacht.

Wat schamele verdediging van een onhoudbare stelling!

Een Synode, die naar de Kerkenordening uitspraak doet over de zuiverheid van iemands leer, bij wijze van appel, na gedocumenteerde aanklacht, bij haar aanhangig gemaakt?

Neen, een Synode, die op eigen houtje ter ketterjacht gaat.

Er is geen kerkelijke aanklacht.

Er is geen appel.

Er is geen enkele opdracht van de zijde der Kerken.

Dus: de behandeling is volkomen onwettig.

Maar bovendien: deuren toe, om eventuele ketteren te sparen!

Dat maakt de zaak nog erger.

Immers: of er zijn geen ketteren. Dan behoeven de deuren niet dicht. Of er zijn wel ketteren. En dan moeten de deuren open, opdat het kerkvolk getuige zij van hun ontmaskering.

Onmogelijk, zegt 1946, om op de voorafgaande Synoden de kerkzaken aangaande de leer publiek te behandelen: ketteren opsporen en ontmaskeren is een zaak, waar de leden der Kerk buiten moeten blijven.

Dat was het eerste argument.

Nu het tweede: men kan niet publiek vergaderen, 't was bezettingstijd.

Is dat waar?

Waarom kon het dan later wel publiek? Ook in bezettingstijd?

Maar wij willen de Synode van 1946 aan haar woord houden.

Het kon niet publiek.

En, zegt dezelfde Synode, indien eenigszins mogelijk, moet het publiek.

Die mogelijkheid was er. Men had gehoor kunnen geven aan de begeerte van honderdduizenden Gereformeerde leden, om met de verdere behandeling der leergeschieden, waar niemand om gevraagd had, waar niemand's hoofd naar stond, te wachten tot na den vrede.

Men heeft van de mogelijkheid, om de kwestie der leergeschieden te laten rusten, geen gebruik gemaakt.

Men heeft willen dóórzetten.

Maar dan moet men zich ook niet op de bezwaren van den bezettingstijd beroepen.

Schamele verdediging van een onhoudbare stelling! De Synode van 1946 dekt alle, alle misslagen en zonden van haar voorgangers toe.

Men blijft halstarrig voortgaan in het spoor der ongerechtigheid.

Tot kardinaal Contarini zeide Karel V eens: „van nature blijf ik halstarrig bij mijn eens gezette meening“. — „Sire“, was het antwoord, „bij een goede meening te blijven is geen hardnekkigheid, maar standvastigheid“. — Waarop de keizer zeide: „Ik blijf ook wel eens bij een slechte“.

Standvastigheid bij 1946?

P. DEDDENS.

OPVOEDING EN ONDERWIS

GEVAREN, DIE ONZE CHR. SCHOLEN BEDREIGEN. (II.)

Gevaren van binnen.

Eigenlijk heb ik in het vorig artikel al een begin gemaakt met het tekenen van de gevaren, die onze scholen van binnen uit bedreigen. Het schijnt, dat de weerstand bij ons minder wordt. Waarom anders die bereidwilligheid tot samenwerken, die onder ons merkbaar is, met andersdenkenden? Die vermindering van weerstand staat misschien in verband met den alle krachten opschendenden strijd, dien wij juist gevoerd hebben tegen onzen doods-vijand, het Nationaal Socialisme.

Strijdsamoe geworden, is de begeerte naar rust verklaarbaar. Bovendien — in oorlogstijd werkten we, zonder bezwaar, samen met menschen van andere geloofsovertuiging, zelfs met hen, die zeiden er in 't geheel geen geloofsovertuiging op na te houden. Waarom zou in vreedstijd te veroordeelen zijn, wat in oorlogstijd vanzelf sprak?

En vervolgens wint aan invloed een richting, die beweert, dat alle Christelijke actie niet anders is dan een uiting van verwereldlijking. Voor mij ligt een onlangs verschenen geschriftje van Dr W. Aalders, Ned. Herv. predikant te Groningen. Daarin veroordeelt hij, dat velen zich isoleerden uit reactie tegen de opzettelijke kleurloosheid van hen, die met zekeren trots beweerden, dat zij t.a.v. elke religieuze overtuiging „neutraal“ wilden zijn. Door het oprichten van Chr. scholen en het zorgen voor een eigen confessionele pers, zouden zij, onwillens, die „neutraliteit“ maar versterkt hebben.

Dr Aalders wil terugkeer naar de geestelijke bron van ons bestaan. En dat is, volgens hem, de christelijke traditie van ons volk. Die traditie zou vrucht zijn van het Calvinisme en van het Bijbelsche humanisme, gewerkt door mannen als Guido de Bray, Petrus Dathen, Joh. Bogerman en..... Erasmus en Coornhert.

Hier worden dus 't Calvinisme en het z.g. Bijbelsch humanisme van een Erasmus en een Coornhert naast elkaar op één lijn geplaatst, als gelijkwaardige verschijnselen of stroomingen.

Het niet naar de Kerk gaan, op Zondag de bioscoop bezoeken of competitie-wedstrijden bijwonen, wordt afgekeurd als strijdig met de hooggeroemde, kostelijke chr. tradities van ons volk. Sterke eerbied voor het recht, een vurige liefde tot vrijheid en onafhankelijkheid, een erkenning van het geweten en dus van groote verdraagzaamheid, een hooge waardeering van arbeid en spaarzaamheid, een innig en hecht gezinsleven zouden elementen zijn van die tradities.

Dirk Volkerts. Coornhert wordt genoemd de onvermoeide strijder voor confessionele vrijheid in ons landsbestel, want hij streed voor een christendom boven geloofsverdeeldheid.

In zijn: „Jeugd, wat nu?“ openbaart Dr Aalders zich als een prediker van het Barthianisme, dat mij schijnt te zijn een humanistische strooming gehuld in het kleed van de orthodoxie en daarom zoo buitengewoon gevaarlijk. Dr Aalders heeft de consequenties van het Barthianisme aanvaard. Zijn kinderen, die voor kort nog op de Chr. School gingen, staan nu ingeschreven als leerlingen van de Openbare School. Hier komt men toe, als men van meening is dat alle christelijke actie een uiting is van verwereldlijking. Anderen willen de Chr. School als noodwoning nog wel tolereren, maar — zoo gauw als de neutraliteit van den Staat doorbroken is — en daar moet met alle kracht naar gestreefd — dient de noodwoning verlaten en het eigenlijke, het passende gebouw, d.i. de Openbare School, worden betrokken. Dr Van Niftrik heeft aan deze gedachten uiting gegeven op de laatste Algemeene vergadering van de Vereniging van Chr. onderwijzers en onderwijzeressen in Nederland en Overzeesche bezittingen — deze laatste bijvoeging kan in de toekomst allicht beter worden weggelaten, als krenkend voor de „Indonesiërs“.

Hoe komt het H. B. van bovengenoemde ver-

eeniging er toe om een spreker met zulk een levens-overtuiging te laten optreden voor menschen, die leven van en behooren te leven voor de Chr. School? Laat een vereniging van geheelonthouders ook soms een spreker optreden, die van geheelonthouding niets moet hebben? Zoiets zou wel aardig zijn in een tijd, waarin men er zooveel waarde aan hecht, dat tegenstanders elkaar toch vooral goed zullen leeren begrijpen en waardeeren. Dat laatste vooral!

Ik begrijp zulke dingen niet. Zeker, Dr Van Niftrik wil gezien worden als strijder voor het Chr. onderwijs, dat dan uiteindelijk van den Staat moet uitgaan. Moet het gegeven worden ook door hen, die nu het Openbaar onderwijs dienen? En zal de Kerk, de Volkskerk, met al haar schakeringen bepalen wat christelijk is? Moet die Volkskerk zeggen, hoe Gods Woord moet worden vertolkt en hoe in de scholen over „den verborgen God“ moet worden verteld? Kan het Geref. volksdeel hiermee genoegen nemen? Zal dat Chr. onderwijs van de toekomst ook Communisten, en Socialisten van allerlei kleur moeten bevredigen?

Dat zal dan zeker zijn een christendom boven geloofsverdeeldheid! Hoe zal dan precies de verhouding moeten worden tusschen Kerk en Staat? Krijgt de Kerk ook invloed op de benoemingen van onderwijzers? Heeft Dr Van Niftrik op al die vragen een antwoord? Misschien zegt hij: „Wij zullen 't weer in 't geloof moeten wagen en de toekomst aan God overlaten“. Ik heb geen reden om aan de goede bedoelingen van Dr Van Niftrik te twifelen, maar — heeft hij ons geen gevaarlijken weg gewezen? Is dat soms ook God verzoeken? Wie zou voor het hersenschimmig plan van Dr Van Niftrik de Chr. School willen prijsgeven? Werpt U oude schoenen weg, vóór U betere hebt? Wat stelt het H. B. van de Vereniging van Chr. Onderw. zich er toch van voor, als zulke redevoreringen gehouden worden in den kring van werkers voor 't Chr. onderwijs! Ik kan niet anders zien, dan dat propageering van Barthiaansche ideeën een doodelijk gevaar betekent voor ons Chr. onderwijs.

Het H. B. van de Vereniging van Chr. Onderw. heeft met vuur gespeeld!

Het Christelijk volksdeel zij gewaarschuwd!

En moge God ons volk weer oog doen krijgen voor de heerlijkheid van Zijn Woord, waardoor Hij, die een ontoegankelijk licht bewoont, rondom wiens troon wolken en donkerheid zijn, Zichzelf aan ons openbaarde, waarin Hij ons leerde, hoe Hij gedend wil worden en van Zijn kinderen eischt getrouwheid in Zijn dienst opdat Zijn koninkrijk gebouwd wordt. Onze scholen, waarvoor zoo lang gestreden is, waarvoor zooveel gebeden werd, zijn in gevaar!

Gevaren van buiten en gevaren van binnen bedreigen haar.

Ik acht de laatste nog grooter dan de eerste en benauwend is het, dat zooveel uit onze kringen ze niet zien en er niet van willen weten. Dat is misschien het ergst van alles.

Laten we onze ooren en oogen open houden en laten we bovenal weer een groote plaats inruimen in onze gebeden voor ons Christelijk onderwijs, opdat we het mogen behouden.

Groningen.

K. VAN HUIZEN.

HET BOEK VAN DE WEEK

OVER KERK EN STAAT.

Nauwelijks hebben we in ons blad een product van de V. U. aangaande kerk en staat aangekondigd, de brochure immers van den te Kampen (Oudestr.) doceerenden dr K. Dijk, of een tweede publicatie uit denzelfden kring over hetzelfde onderwerp vraagt onze aandacht. Ze komt ditmaal van de hand van den te Amsterdam doceerenden hoogleraar dr I. A. Diepenhorst, en draagt den titel: „De Verhouding tusschen Kerk en Staat in Nederland“ (Kemink & Zoon, Utrecht).

Het loont de moeite, deze twee V.U.-producten even met elkaar te vergelijken. Het eerste deed zijn best, de door dr A. Kuyper voorgedragen lievelings- en gewinningsgedachten onverkort te reproduceren; vroolijk stonden ze in de rij, al of niet in strijd komende met zichzelf of met wat de auteur van elders had overgenomen. 't Was de oudere V.U.-discipel, getypeerd door de in wetenschappelijke opzicht onderstelde gearriveerdheid, die destijds ook na de eerste examentjes de leerlingen van deze tot haar ongeluk steeds in vergelijking gebrachte inrichting voor het merendeel tot kerkelijken opgang, maar wetenschappelijken neergang bracht. Dat was in de periode van den effectus civilis, en zoo. Maar er is inmiddels wel iets veranderd. De niet-theologische leerlingen raakten wat losser van Kuyper. Een voordeel was dat lang niet altijd; want de oorzaak der losweeking kan de verdieping van principieel inzicht zijn, doch ook de

uitsluiting ervan. Hoe het zij, het gesprek is er door vergemakkelijkt; het is helaas tot een v o o r d e e l te rekenen, dat aan de V.U. de theologische faculteit, die zoo veel rampen bracht over het gereformeerde volk, en zoo diep-schuldig daar tegenover staat, meer en meer geïsoleerd daar leeft en werkt; de andere faculteiten vallen haar wel niet af, maar halen meer en meer de schouders op over haar prestaties, zooveel ze nog daarvan nota nemen tenminste.

Wie scherp ziet, bemerkt ook in dit boek de sporen van die veranderde mentaliteit. De auteur merkt op, bl. III, dat het werk van dr J. Th. de Visser over „Kerk en Staat” geen literatuur-opgaven biedt. Men ziet nu des te meer geïnteresseerd uit naar zijn eigen literatuurvermelding. Krijgt Kuyper een vooraanstaande plaats? Ooh, men vindt zijn naam vaak genoemd, maar — in detailkwesties. Gaat het om het trekken van de principiele lijnen, dan zoekt ge Kuyper's naam vergeefs (evenals die van anderen, b.v. Stahl). In het eerste hoofdstuk („Inleiding”) gaat het om het principiele voorwerk. Bij de literatuurvermelding vindt ge wel opgenomen het nog onlangs door ons besproken, door Miskotte's orgaan kras afgevoerd werk van ds A. A. van Ruler, Religie en Politiek, en wel de geschriften van Severijn, Dibelius, Duynstee, Köhler, Kranenburg, maar niet Abr. Kuyper. In een later hoofdstuk, als het gaat over Calvin en het Calvinisme in hun theoretische bepaling van de verhouding tusschen kerk en staat, wordt Kuyper wel vermeld onder de opgegeven literatuur, en wordt ook daarbij wel opgenomen zijn bekende werk over de „Gemeene Gratie”, doch, als ge het desbetreffende gedeelte naleest, treft ge geen woord aan over..... de gemeene gratie.

Wij achten het een gelukkige omstandigheid, dat deze auteur zich van het gemeene-gratie-schema vrijgehouden heeft. We gaan vooruit, al is het langzaam. Als hij zegt, bl. 3, dat de staat mis-schien ook buiten de zonde om tot ontwikkeling gekomen zou zijn, achten wij dit juist, behoudens dan het „m i s s c h i e n”. Als hij de splitsing van de kerk in een veelvoud van kerken strijdig met haar w e z e n acht, dan meenen wij hem daarin te moeten bijvallen, tenminste, wanneer we het woord s p l i t s i n g accentueeren; want de ontwikkeling van de kerk in onderscheiden landen, cultuurgebieden, staatsverbanden, kon in den aanvang uiteraard niet anderszins de verscheidenheid van deze gebieden en invloedsferen negeren. In de eene meening komt schrijver in conflict met Kuyper's gemeene-gratie-schema, dat de ontwikkeling van den staat buiten de zonde om, verwerpt. In de tweede meening keert hij zich tegen de pluriformiteitsgedachte, gelijk ze door meer dan één ontwikkeld is geworden.

Theologisch hebben we onze bedenkingen hier en daar. De kerk heet bij schrijver OPENBARING van Christus' lichaam; maar ze is Zij n l i c h a a m, waaraan het openbaar zijn inhaerent is. Anders zou men ook moeten komen tot den staat als OPENBARING van een in zich zelf onzichtbare grootheid, die toch ook „staat” zou dienen te heeten. Dat voor Calvin de kerk de o n z i c h t b a r e eenheid van alle in Christus verkorenen zou zijn, zooals schrijver op bl. 116 constateert, achten wij in dezen vorm onjuist. Zoo ware natuurlijk wel meer te noemen.

Voorts schijnt de verdienste van dit werk ons te liggen in zijn refereerend karakter, doch het grootendeels daartoe zich beperken is dan weer zijn zwakheid. Er ligt in het boek een massa historisch materiaal verwerkt; maar bepaalde oplossingen van brandende kwesties blijven dikwijls uit.

Neem b.v. de kwestie van scheiding van kerk en staat. Het laatste woord der desbetreffende paragraaf is, dat de uitdrukking „scheiding van kerk en staat” geen vasten inhoud bevat, doch indien men haar wil bezigen, altoos nadere toelichting behoeft, bl. 204. Of, neem de kwestie van de afwikkeling der financieele ondersteuning van kerken vanwege den staat; schrijver concludeert, dat het w a r s c h i j n l i j k de voorkeur verdient af te zien van een historisch-juridisch volkomen verantwoord wetsartikel in dezen en in plaats daarvan terwille van de practijk te bepalen, dat de tot dusver uitgekeerde bedragen tegen finale kwijting door den staat gekapitaliseerd en aan de verschillende kerkgenootschappen, die ze tot dusver ontvingen(!), uitgekeerd zullen worden, 269. Of ook, neem de kwestie, die in deze dagen ons wel meer dan vroeger is gaan interesseren, hoe het moet, als de rechter uitspraak moet doen inzake de kerkelijke goederen, wanneer ergens een breuk is ontstaan. Schrijver herinnert aan de doleantieprocedures, die zonder uitzondering voor de „doleerenden” ongunstig verlopen zijn. Men heeft het al kunnen beleven, dat een synodocratisch advocaat den rechter in de jaren 1946, misschien ook reeds eerder, heeft verzocht zich aan de rechtspraxis van de dagen der doleantie toch maar aan te sluiten: de zonen der doleantie verloochenen het bloed, de tranen, en vooral de gebeden hunner vaderen, nu

het erop aankomt, ons, die de Gereformeerde Kerken hebben voortgezet, door haar vigeerend recht onverminkt te handhaven tegenover de aan dat recht zich vergrijpende synodes, tegen te werken, en in hun schandelijke rechtskrenking te volharden met alle vleeschelijke voordeelen, daaraan in begerde verbonden. Komt schrijver hier tot een solutie? We kunnen haar niet vinden. Historisch is zijn uiteenzetting wel van belang; vooral om de openhartigheid, waarmee toegegeven wordt, dat in de dagen der doleantie de rechtbank te maken meende te hebben, niet met..... het recht, zooals een naieveling nog kon denken, doch met belangen. Zoo ongeveer als het ging met de Joden na Christus' vraag over den doop van Johannes: uit de menschen, dan wel uit God; zij overleiden toen: als we dit antwoorden, dan zal het effect zoo zijn, en antwoorden we dat, dan is de uitkomst zis.

Maar tot een heldere uiteenzetting van de grondslagen, die het gereformeerde kerkverband naar de K. O. heeft, en tot het trekken van vaste, voor alle conforme gevallen geldende consequenties, komt het niet. Wel vinden we eenige rechterlijke uitspraken vermeld (enkele zeer mooie ontbreken, vermoedelijk wel dateerend uit den tijd na afsluiting der copie). Doch we missen een exposé als zooeven omschreven werd. Voor een rechter, die zich voor de hem voorgelegde gevallen houdt aan het binnen de kerken zelf aangenomen recht zou zulk exposé waarde gehad hebben.

In zijn refereerend karakter kunnen we dit boek waardeeren; overigens laat het ons de noodzaak van eigen principiele bezinning.

K. S.

GRONINGER BRIEVEN

RECTIFICATIE.

In de eerste regel van het vorig artikel moet het woordje door vervallen.

In 3e kolom, regel 12 v. boven niet: Ortega en Gasselt, maar: Ortega y Gasset.

Amice frater.

Wij moeten temidden van de zware zorgen, die ons kunnen drukken, niet vergeten te letten op hetgeen in de wereld buiten ons kleine land geschiedt. De vraag, de bange vraag rijst: is er bekeering merkbaar? Ik wil mij nu bepalen tot het Fransche en het Duitsche volk.

Dat er niets nieuws is onder de zon kan blijken uit het feit, dat tal van Fransche schrijvers, vol vrees voor Allemagne, hun volk vermanen niet te vergeten, dat Hitler wel verslagen is, maar dat de nazigeest in Duitschland nog heerscht, vooral bij de jeugd. Niet alleen Hitler, maar het Duitsche volk wordt verantwoordelijk gesteld voor het vroeselijke, wat dit volk aandurfde. Zoo ging het ook in 1870, toen Duitschland de overwinnaar was. De verslagene is gewoonlijk de boosdoener. De overwinnaars zijn de nobele lieden.

Groen van Prinsterer vertelt in zijn „Nederlandsche gedachten” van 1870 van een Duitschen hoogleraar, die in een plechtige academische zitting, met Napoleon III, naar het Fransche volk verantwoordelijk stelde. Alle volken waren vredelievend, maar het Fransche volk was de gedurige onruststoker. Een pest voor Europa en de wereld.

Men stond voor de keuze tusschen twee middelen: of dat Fransche volk uitroepen, zooals de noodhuden werden vernietigd, of het volkomen af te sluiten van de wereld en het zich zelf te laten vernietigen.

Zoo wordt thans in de huidige Fransche literatuur overwogen hoe men handelen moet met de Oostelijke bureu.

Twee wegen, dus zegt een der litteratoren, staan voor ons open: de Duitschers uitroepen of te bekeeren. Het eerste gaat niet. Dus blijft de tweede weg open. Maar hoe dat te doen? Amerikaanse vermaningen helpen niet. Men moet missionairs, nieuwe „apostelen” zenden naar het Duitsche rijk. Maar zullen de Duitschers luisteren? Evenmin als men na den dertigjarigen oorlog kon verwachten, dat het volk van Luther zou teruggekeerd zijn tot den schoot der Roomsche kerk door er veel Mariabeeldjes heen te zenden.

Het schijnt een onoplosbaar probleem.

Curieus is het middel van een zekeren Weyer, die den grammaticalen weg wil bewandelen. Men moet uit de Duitsche taal verwijderen het woord: *worden* — worden — en het vervangen door *sollen* — plicht — of *wollen*. Nu dat zou al heel gemakkelijk zijn.

Deze man zoekt overigens de kwaal heel diep. De Duitschers zijn een mengsel zegt hij van Lathijnen — vandaar de zin voor organisatie — Germanen — vandaar de oorlogszucht, — en Slaven — vandaar de gedachte de wereld te zullen overwinnen. Zelfs de Hanza moet dienen om de wreedheid en rooverij der Duitschers ons duidelijk te maken. Nu — dan zijn wij er ook dichtbij.

Albert Béguin is ernstiger. Hij zegt: het Duitsche kwaad is niet alleen voor rekening van dat volk. Het is een accent op het kwaad waaronder heel Europa gebukt gaat. Wij moeten ons allen bekeeren. Maar een antwoord: hoe, weet hij niet te geven. Het blijft bij woorden als Liberté en Salut. Maar waar dit heil te vinden.

Merkwaardig is dat in Frankrijk een gesprek gaande is tusschen enkele bekende Hugonoten — als Boegner bijv. — en Jesuiten. De laatstgenoemden willen, dat de Bijbel weer gebracht wordt in de Fransche gezinnen. Het is hier te lande ook een Jesuit, die een gelijke gedachte propageert en zelfs zegt, dat de prediking en het onderwijs voor de Roomsche jeugd Christocentrisch moeten zijn.

In het protestantsche weekblad „Réforme” las ik iets over een enquête, van Dominicaansche zijde, onder de Roomsche katholieken gehouden, over de vraag: hoe de ernstige Christen zich tegenover de wereld heeft te gedragen.

Die vraag houdt vele christenen, ook in ons land, bezig, naar wij weten. Er zijn er die zeggen: wij moeten uit de afzondering, uit de puriteinsche isolering uit. Wij moeten ons midden in de wereld werpen, met de daad. De wereld met al het mooie, dat zij heeft kloek aanvaarden, bioscoop, dans, enz. De Christenen moeten zijn als een jonge vrouw, die zich niet op het slechtouwe laat nemen door de mode, maar zelf zorgt de mode voor de wereld te bepalen. Onderwijl heel modieus gekleed.

Wij moeten een geweldig optimisme kennen. De wereld is voor het Christendom te veroveren, mits het christelijk-humanisme wil zijn. De wereld aanvaarden, om haar dan naar een nieuw ideaal te geleiden. Daartegenover komen echter — ook in „Réforme” — waarschuwingen.

Er zijn er, die wijzen op het woord van onzen Heiland: in de wereld, niet van de wereld. Maar hoe dan te handelen?

Wij moeten op eigen terrein blijven, zegt men dan, in de hoop, dat er toch nog uitkomst zij voor ons zinkend Europa.

Want als wij een drenkeling willen helpen, behooren wij vóór alles te zorgen, niet zelve met hem te verdrinken.

Wat hier echter het heel erge is?

Geconstateerd wordt, dat zoo Roomsche als Protestantische christenen niet meer hun kracht willen putten uit het kruis van Christus. En, dat zij ondergraven het besef van zonde.

Wanneer, dus zegt een der Fransche schrijvers, ik naga, wat dit christelijk-humanisme wil, dan loopt alles uit op een Amerikaansch pragmatisme, ja, dit humanisme gaat tamelijk wel parallel met het atheïsme van den communist. De mensch zoekt zijn waarde en kracht in zich zelf. Dit ultra-personalisme verwordt tot godloochening.

Wij zien, dat in het buitenland dezelfde stromingen merkbaar zijn als hier te lande.

Het is Erasmus, die redding zal bieden.

Daar is een nieuwe Renaissance; waar is de Reformatie?

Het op den voorgrond zetten van den persoon des menschen, personalisme, en dan „personalistisch socialisme”, van den arbeid, als het eenige wat de mensch heeft om zich zelf te redden — partij van den arbeid — het meelopen van menschen, die zeggen den Christus te belijden met lieden, die, hoezeer zij van God spreken, toch eigenlijk alleen den mensch, zijn hogere kwaliteiten, bedoelen, het is alles buitengemeen droef.

Maar nu het Duitsche volk.

Het is daar waarlijk niet alleen nazi-klank, wat men er vernemen, hoerter deze geest nog springlevend is onder onze Oostelijke naburen.

In „Réforme” voer ik een interview met een Göttinger professor, Eschmann, een humanist naar Goethe, die gewaagt van de herleving van het protestantisme, vooral onder de jongelieden aan de hogeschool. Er wordt, een tijdschrift uitgegeven: „Die Sammlung”, waar in de nieuwe ideeën vertolking vinden. Men gevoelt daar voor een liberaal protestantisme, waarin ook sociaal democraten zich kunnen vinden. Tout comme chez nous. Net als bij ons, naar men ziet. Op politiek gebied is er de Christelijk-democratische beweging, waarin Roomschen en Protestanten willen samenwerken. Een coalitie, die hier niet meer mogelijk schijnt.

Men keert zich tegen Nietzsche en Hegel. Maar ook stelt men zich te weer tegen de pessimistische wijsbegeerte van Heidegger, en evenzeer tegen het existentialisme van Jaspers, die zoekt naar een morele basis voor een nieuw leven. Wij willen hopen, dat die basis sterker zal zijn, dan die Jaspers eens gaf als slot van een zeer pessimistisch betoog: laten wij ons herinneren dat wij menschen zijn. Verder kwam onze Huizinga feitelijk ook niet. En wat zou dat baten? Maar goed — Heidegger wordt afgewezen. Men kan het ontzettend kwaad, dat deze filosofie sticht, in Frankrijk gewaar worden, waar velen daaromtrent zeer ongerust zijn. Met ziet het daar in boeken van Le Sartre, waarin het „leven” in zoo beestachtige vormen wordt geteekend, dat velen lezers haast den adem wordt benomen. En die man trekt veel aandacht in Parijs. Wordt zelfs naar Amerika geroepen.

Maar wat zoekt men dan in Duitschland?

Daar is een sterke mystieke strooming; het subjectivisme viert in die kringen hoogtij. Merkwaardig is de bekentenis, die ik in een ander Fransch blad las, dat de volgelingen van Kierkegaard nu Le Sartre nalooopen en zuivere atheïsten werden. Behoeft het ons te verwonderen, als wij weten, dat volgens dezen wonderlijken Deenschen wijze, onze God niet dan subjectiviteit is?

Het subjectivisme, dat in sterke mate weer in onze gereformeerde kerken doordringt, is een ontzettend gevaar voor alle waarlijk Christelijke leven.

Het is merkwaardig, dat in mystieke kringen in Duitschland — in „Réforme” wordt zelfs van een „school” gesproken — de voornaamste leetuur is d'Angelus Silesius, Jacob Böhme, Novalis en Eckehart.

Dus eigenlijk niet eens mystieken maar spiritualisten, de gevaarlijkste vijanden van alle Reformatie, ook van de Reformatie in de restende eeuw. Marx van St. Aldegonde zou zeggen: veel gevaarlijker dan de Roomsche dwalingen.

Er is sprake van een „religieuze extase”.

Maar wij herinneren ons, dat Rosenberg, de leeraar van het nationaal-socialisme, in zijn bekende boek „Der Mythos des 20. Jahrhunderts” een breed hoofdstuk wijdt aan Eckehart met zijn „adelige Seele”, d.i. dan de Nordische ziel, die ver boven God uitgaat en die zegt: wäre aber ich nicht, so wäre auch Gott nicht.

Dat is volgens Rosenberg de kracht van het nationaal-socialisme, dat de wereld een nieuw ideaal en nieuwe wereld brengen moest.

Voorts is er, dus Eschmann, de theologische dialectiek van Karl Barth en Niemöller.

Wie weet niet, hoe schrikkelijk de afval is, die hier te lande door diezelfde theologie wordt gewerkt? Intertijd, eenige jaren voor den oorlog beweerde men in de „Nederlander”, dat Brunner veel bouwstof gaf vóór de Christelijke politiek.

Ik heb in de „Standaard” toen gezegd: geen bouwstof maar springstof. Welnu — men ziet hoe de „Nederlander” werd veroverd door de Barthianen, die nu met de sociaal-

democraten.

Gelukkig herleving te doxe predik van den ar land zullen.

Men gewi protestantist stiek-protest stige waars het „protes hoorzaam” te het Woord. Reformatie.

Eschmann het doordrin Daar profet eeuwen door En de my

Dit alles men in Een waarlijke b Schrijven.

Men ziet de „Mattheo dat men de en Heere.

Terugkeer van dat ge Calvin of zich dan op van een Re

Maar der kerken met Naam des er van revis ergste.

Toch mo niet de hoo Jezus Chris

Maar wat staat op de De stem e Als wij e

hervorming, ringen voor technisch, di schonk, op wereld kon ons wacht.

Men was Gij hunne vergaderen goed verza verschrik; keeren wede

Zoo blijft En daarot Koninkrijk worpen.

Maar de der Schriftte onderdanen. Want dat Met hart

DE TAC SYNODE KERSTE

In Ame vriend”, r Orange C Maart 194 nederlands neen. In h

In artik

Zullen ons n g program gramm c rein.

In een kerk ont feiten, m een onzer dat het de alle posit noot mae tegenparti

Wat on dezen st Oorlog II kinderen 'n gezin e probleem constructi hebben ge strijd der

Het bes ons als bl

Tot zoo bemoeien? Men zou syllabe m het zelf het „neen, deze passa